

**СИСТЕМНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ
ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЯ»**

Шенгерій Т.О., аспірант

Полтавська державна аграрна академія

У статті проведено аналіз та систематизацію основних контекстів вживання поняття «інновація» як базисного поняття інноваційної царини в економічній літературі. Проаналізовано ієрархічну класифікацію цього поняття.

The article deals with the analysis and systematization of main contexts of use of concept «innovation» as a basis concept of the innovation domain in economic literature. There was made a typology of this concept.

Постановка проблеми. У другому десятилітті ХХІ ст. продовжується перехід української економіки до інноваційної моделі розвитку, що відбувається на фундаменті унікальних економічних передумов, сформованих протягом соціалістичного періоду історії та розвинутих впродовж двадцяти років незалежності української держави. Тому трансформаційні перетворення в економічній і соціальній сферах України потребують подальших теоретичних досліджень, що й обумовлює актуальність цієї розвідки.

Стан розвитку будь-якої галузі людського знання, – економічної загалом та інноваційної зокрема, – визначається її поняттєвою матрицею. При цьому якісні зміни в системі понять необхідно спричиняють якісну трансформацію самої галузі. Тому аналіз розвитку інноваційної діяльності в аграрному секторі України як економічного явища уможлиблюється через системне дослідження категоріального апарату інноваційної царини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблематики інноваційної царини з різних позицій аналізують багаточисельні вітчизняні та зарубіжні науковці, насамперед, В. П. Александрова, О. О. Бондаренко, В. О. Варфоломієва, Н. І. Василенька, О. Витвицька, О. І. Волков, С. А. Володін, П. Гайдуцький, М. В. Гаман, В. М. Геєць, О. Д. Гнаткович, О. І. Даций, С. І. Дем'яненко, В. А. Денисюк, П. Друкер, М. Зубець, І. О. Іртищева, Ю. Каракай, С. Кваша, М. І. Кісіль, Д. І. Кокурін, Д. В. Коробков, С. І. Кравченко, М. Ф. Кропивко, О. Є. Кузьмін, М. Кулаєць, Т. К. Куранда, В. І. Кушлін, В. В. Лаврук, Б. Малицький, Л. П. Марчук, Л. М. Матросова, С. Мельник, П. П. Микитюк, І. М. Міщенко, П. М. Музика, Т. С. Овчаренко, А. В. Олійник, В. І. Осипов, В. І. Покотилова, М. Портер, Н. П. Резнік, П. Т. Саблук, В. П. Семиноженко, Т. І. Топішко, Л. І. Федулова, О. Шпикуляк, Й. Шумпетер та ін. Проте розгалужена система категорій інноваційної сфери залишається недостатньо вивченою як з точки зору побудови типологій окремих понять, так й ієрархічних взаємозв'язків між поняттями.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, що полягає в проведенні системного аналізу застосування поняття «інновація» в сучасній економічній літературі та побудові його ієрархічних класифікацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категоріальний апарат інноваційної царини характеризується надзвичайною багатоманітністю підходів до дефініцій його складових і, як наслідок, нелінійністю, що відображає вплив неklasичної та постнеklasичної моделей економічної раціональності. Серед основних понять термінологічного каркасу, таких як-от: «інноваційна діяльність», «інновація», «інноваційний процес», «інноваційний проект», «інноваційний потенціал», «інноваційне підприємство», «інноваційне інвестування», «інноваційна технологія», «інноваційний розвиток», «національна інноваційна система», «інноваційна культура», «інноваційна політика держави», «інноваційний продукт», «інноваційне планування», «інноваційна стратегія» тощо, базисним вважаємо поняття «інновація».

Економічна діяльність аграрного сектора України здійснюється на підставі Конституції України та чинного законодавства, насамперед, Закону України «Про інноваційну діяльність», що прийнятий у 2002 році. Цей Закон у ст. 1 містить визначення основних термінів інноваційної царини, зокрема поняття «інновація»: «Інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [1, с. 1].

Генеза поняття «інновація» налічує більше століття. Її початок прийнято пов'язувати з працями видатного австрійського економіста Йозефа Шумпетера, насамперед, його книгою «Теорія економічного розвитку» [2], що вийшла в 1911 році. Безсумнівною заслугою цього науковця є той факт, що він уперше запропонував аналізувати динаміку економіки в площині її трансформацій, змін. В основі розуміння важливості ролі інновацій в економічному житті країни знаходиться якісне розрізнення понять «економічне зростання» та «економічний розвиток». Якщо перше поняття визначається системою двох суттєвих ознак, що не корелюють зі змінами, новаціями, як-от: 1) збільшення виробництва; 2) споживання певних категорій товарів і послуг протягом певного проміжку часу. То поняття «економічний розвиток» має якісно іншу природу – новаторську та означає появу інновації – будь-чого нового, такого, що раніше було невідомим. Таким чином, основним фактором, що стимулює розвиток ринкової економіки, є нововведення чи інновація. Й. Шумпетер визначає інновації через простий перелік, тобто вказує основні класи предметів, на які розповсюджується це поняття:

- створення нового товару, що раніше не був у вжитку чи нової якості відомого товару;

- створення нового методу виробництва, що раніше не використовувався в певній галузі господарства. При цьому основою створеного методу в деяких випадках є наукове відкриття, а в інших – нова форма комерційного обігу товару;

- відкриття нового ринку збуту для певної галузі виробництва конкретної країни незалежно від часу створення цього ринку;

- відкриття нового джерела будь-якого фактору виробництва незалежно від термінів існування цього джерела як такого;

- створення нової структурної організації суб'єктів певної галузі економіки [3, с. 158, 159].

Ключовим моментом до розуміння осмислення інновацій цим геніальним економістом вважаємо акцент на поняттях «створення» та «відкриття», що асоціюються з чимось новітнім. Саме нововведення в економічній і соціальній царинах слугують запорукою розвитку взагалі, та економічного зокрема. Тому для України важливо тримати вектор на збільшення потоку новацій, що забезпечить самоорганізацію українського суспільства у напрямку розвитку згідно інноваційної моделі, метою якого є досягнення рівня «розвиненої економіки».

Важливим видається розрізнення Й. Шумпетером понять «інновація» та «винахід». Інновації кореспондуються до економічної та соціальної сфер, у той час як винаходи – до технологічної та наукової. Для винаходів виокремлюються дві однакові за значимістю стадії розвитку: перша – здійснення відкриття, друга – його впровадження.

Узагальнюючи погляди Й. Шумпетера, можна підсумувати, що під інновацією він розумів створення чи відкриття нового товару, методу виробництва, ринку збуту, джерела фактору виробництва чи структурної організації галузі економіки.

Особливістю деяких визначень поняття «інновація» у вітчизняній економічній літературі є їх неявна форма. Однак вчені виокремлюють такі суттєві ознаки цього поняття:

- нерозривну пов'язаність із впровадженням у практичну діяльність, тобто виробництво товарів або послуг;

- уможливлення отримання додаткової цінності інноватором.

Так, В. М. Осипов переконаний, що дещо може вважатися інновацією лише після її реалізації, впровадження та отримання корисності й існує в одній із трьох форм – нової продукції, нового виробничого процесу, нового виду технології [4, с. 166].

З точки зору розвитку та прогресу підходить до визначення інновацій О. В. Крисальний. Він стверджує, що інноваціями є «цілеспрямовано впроваджені людиною зміни чи запроєктовані нею кібернетичні системи, що полягають у заміні існуючих станів речей іншими, що оцінюються позитивно у світлі визначених критеріїв і в сумі ведуть до поступу» [5, с. 11].

У контексті підприємництва аналізує інновації П.М. Музика, який переконаний, що інноваціями можна вважати лише такі зміни, що задовольняють систему двох умов:

- забезпечують корисні результати;

- є складовими розвитку [6, с. 21].

Інколи інновації потрактовують у надзвичайно широкому смислі. Вітчизняні науковці А.М. Грезіна та В.М. Осипов виокремлюють три фази інновацій: 1) генерування знання; 2) спільне використання знання та поширення серед потенційних споживачів; 3) його застосування для вдосконалення продук-

ції [3, с. 166]. Ми не можемо повністю погодитися з таким тлумаченням, оскільки, з одного боку, воно є занадто широким, оскільки до першої фази повністю включається процес продукування знання, що неправомірно ототожнюється з фазою інновацій; а з іншого боку, занадто вузьким, оскільки третя фаза обмежується матеріальною сферою, виключаючи, насамперед, соціальну.

В умовах ринкової економіки будь-яке підприємство змушене постійно вживати заходів задля утримання власних економічних позицій, і систематичне впровадження інновацій відіграє в цьому провідну роль. Аналіз даних Держкомстату України показує, що більше, ніж у 90% організацій, що впроваджують новачії, спостерігається приріст обсягів збуту та розширення ринків. Однак частка таких підприємств у загальній кількості є дуже низькою, оскільки за даними 2000 року, інноваційною діяльністю займалися менше 20% підприємств. Інновації можуть пов'язуватись як із господарською діяльністю та виробництвом, як із створенням нової додаткової вартості завдяки раціональному використанню ресурсів, так і з новітнім чинником ХХІ ст., яким науковці визнають знання. Такий підхід вважаємо надзвичайно важливим, оскільки, з одного боку, залежність нашої держави від закордонних енергетичних ресурсів актуалізує прискорення відмови від енергомістких на користь ресурсощадних наукомістких виробництв. З іншого боку, саме знання та вміння їх застосовувати спонукають підприємців до впровадження новачії як у традиційних, так і в нових видах діяльності.

У літературних джерелах містяться багаточисельні спроби проведення класифікації цього поняття. За масштабами охоплення економічної сфери Г. Менш поділяє інновації на дві групи:

- базисні поліпшуючі інновації, що забезпечують найбільш повномасштабні перетворення, забезпечують створення нових галузей і ринків;

- псевдоінновації, що охоплюють локальні перетворення, незначною мірою модифікують технологічні процеси та покращують окремі об'єкти [6].

В якості базисної правомірно обрати саме цю класифікацію, що має форму дихотомічного поділу та сприяє вдалому початковому дослідженню царини інновацій. Певним кроком у розвитку цієї класифікації можна вважати типологію Ю. В. Яковця, що виокремлює чотири типи інновацій:

- базисні інновації, що найбільшою мірою охоплюють перетвореннями сферу матеріального виробництва, впроваджують найбільш революційні винаходи. Цей клас повністю відповідає класифікації Г. Менша;

- поліпшуючі інновації, що меншою мірою перетворюють виробництво на рівні створення модифікованого покоління техніки та технологій, впровадження менш революційних винаходів;

- мікроінновації мають локальний характер, втілюють покращені параметри окремих моделей техніки чи технологій;

- псевдоінновації, що поліпшують моделі техніки та технології, що належать до застарілого покоління.

Зазначимо, що перші три класи в цій класифікації утворені згідно основної поділу «ступінь охоплення матеріальної сфери». У такому разі вона дійсно слугує уточненням типології Г. Менша. Четвертий член поділу «псевдоінно-

вації» утворено згідно ознаки «застосування до застарілої лінійки техніки». Тому класифікацію Ю. В. Яковця не можемо оцінити як досить вдалу. Більш коректним виглядає проведення двох окремих класифікацій, одна з яких включає три перших класи, а інша утворюється згідно ознаки «застосування до поточної лінійки техніки та технологій» і поділяє інновації на два класи: 1) інновації, що застосовуються до поточної лінійки техніки та технологій; 2) інновації, що застосовуються до застарілої лінійки техніки та технологій.

Висновки. У сучасній економічній літературі поняття «інновація» вживається в різних контекстах. З точки зору дослідження управління інноваційною діяльністю в аграрному секторі України приймається наступна дефініція: «Інновації – це нововведення у економічній, виробничій, матеріальній, соціальній, правовій сферах життя суспільства, що мають форму оновленої чи нової технології, продукції, послуги тощо».

Література:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/40-15/print1300263470318111>.
2. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1992. – 455 с.
3. Осипов В.М. Інноваційні фактори розвитку регіону : проблеми та перспективи / В.М. Осипов, А.М. Грезіна // Економіка : реалії часу. – 2011. – № 1(1). – С. 165-169.
4. Крисальний О.В. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності // Економіка АПК. – 2005. – №8. – С. 10-13.
5. Музика П.М. Формування та розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України : дис. ... докт. економ. наук : 08.02.02 / Музика Павло Михайлович. – К., 2006. – 406 с.
6. Mensch G. Stalemate in Technology : Innovation Overcome the Depression. – Cambridge, Mass., 1979. – 198 p.

УДК 331.109

ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ В УПРАВЛІНСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Шупта І. М., к.пед.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

У статті увага зосереджена навколо причин конфліктів, що виникають в управлінському середовищі. Для діагностування як вихідного моменту поводження з конфліктом необхідним є аналіз і збір різнобічної інформації, в тому числі й такий важливий аспект, як причини конфліктів. Саме причини конфліктів розкривають джерела їхнього виникнення й визначають динаміку походження.

In the article attention is focused around conflict reasons that appear in the management. The analysis and gathering of the versatile information is useful for diagnosis as origin moment behavior with conflict and such important aspect as different conflict reasons. Just conflict reasons uncover sources of their appearance and determinate dynamics of their origin.

Постановка проблеми. На сьогодні важливим залишається на разі питання вивчення причин появи конфліктів, у тому числі й тих, що виникають в управлінському середовищі, адже конфлікт є повсякденним і природним